

До спеціалізованої вченої ради К26.130.03
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
(03113, м. Київ, вул. Табірна, 30-32)

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента
Француз-Яковець Тетяни Анатоліївни
на дисертацію Красовського Костянтина Юрійовича на тему: «Природні
права людини в українському конституціоналізмі»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук по
спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження на тему: «Природні права людини в українському конституціоналізмі» обумовлено процесом європейської інтеграції України, важливою складовою якого є розвиток демократичних європейських цінностей та формування якісно нового концепту природних прав та природного права в контексті подолання позитивістських та пост-радянських підходів до розуміння права. З цієї позиції, на основі аналізу історичних коренів концепції природних прав людини, автором дисертаційного дослідження виявлено загальнотеоретичні та історичні особливості розвитку наукової думки з досліджуваної проблеми. Розуміння природних прав людини у співвідношенні з правами людини з одного боку та з природним правом – з іншого, їх прояви та відмінності, є актуальним для подальшої теоретичної розробки та практичного застосування. Дисертантом розвинуто наукову проблематику дослідження онтологічної

природи «природного права», «природних прав» та «прав людини» у їх співвідношенні та взаємодії, актуальним акцентом якої стало звернення до творчого доробку видатних постатей української правової науки.

Визнання Конституцією України людини як основної цінності, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканості та безпеки (ст. 3) засвідчують особливу важливість проблематики конституційно визнаних природних прав, що впливає на посилення тенденції природно-правової складової сучасного українського конституціоналізму.

Актуальність теми обумовлена також тим, що проаналізовані дисертантом сучасні українська та західна правнича література засвідчують відновлення інтересу саме до проблематики природних прав, що є однією із нових тенденцій у сучасному українському конституціоналізмі. Окрім того, очевидним є те, що імплементація міжнародних стандартів прав людини у національну правову систему потребує не лише створення ефективного правового механізму їх забезпечення, а й теоретичного обґрунтування сучасного погляду щодо права на життя, людської гідності, свободи, справедливості. Саме тому, дисертаційне дослідження Красовського К.Ю. є своєчасним та актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Роботу виконано відповідно до науково-дослідної теми ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»: «Проблеми застосування норм права в процесі розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (державний реєстраційний номер 0111U007821). Дослідження відповідає основним засадам Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України 3 березня 2016

року.

Відповідно до теми дисертаційної роботи автором чітко визначено об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають, формалізуються і реалізуються при взаємодії людини, яка наділена певними правами в силу свого народження, та весь спектр конституційного гарантування їх державою, в тому числі у конституційному тексті, межах якого сформульовано предмет дослідження як «природні права людини в українському конституціоналізмі», що відповідає тематиці роботи.

Враховуючи багатоаспектність та складність предмету дослідження, дисертантом окреслено коло завдань дослідження, належне виконання яких забезпечило досягнення мети дослідження (с. 28-29).

Структура дисертації визначається метою та завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 253 сторінки, список використаних джерел складається з 191 найменування і займає 20 сторінок.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження.

В основу дисертаційного дослідження покладена система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів і підходів наукового пізнання правових явищ, що сприяло забезпеченню достовірності й об'єктивності отримання нових знань. Основу методологічного дослідження становить сучасний філософсько-світоглядний підхід. Використання антропологічного методу зумовлено необхідністю визначення прав людини та людської гідності в якості базової цінності дослідження.

Процеси еволюції природних прав і природного права досліджені за допомогою історичного методу. Аналітичний метод використано при

дослідженні розвитку конституціоналізму в Україні ХХ століття.

Використання правового прогнозування, аксіологічного, теоретичного моделювання, порівняльно-правового, та формально-юридичного методів дозволило отримати належні результати у дослідженні природних прав в українському конституціоналізмі.

Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження є наукові публікації автора.

Основні положення і висновки дисертації опубліковані у 18 наукових працях, з-поміж яких: 10 статей у наукових фахових виданнях з юридичних наук (серед них одна – стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні), 1 розділ у монографії, 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Джерельна, нормативна і емпірична бази дослідження є достатніми, зокрема список опрацьованих автором джерел включає 191 найменування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що використовуючи сучасні методи пізнання та новітні досягнення юридичної науки автором було здійснено комплексне дослідження феномену природних прав в українському конституціоналізмі.

У межах дисертаційного дослідження вдалось отримати результати, які характеризуються науковою новизною. Зокрема, вперше обґрунтовано, що втілення ідеї природних прав людини до української моделі конституціоналізму відбувається шляхом поступового розуміння людської гідності як сутності людини, як джерела всієї системи прав людини.

Стверджується, що природне – це сутність людини, а тому існує природний закон (право), який через відчуття справедливості, надає риси природного закону людському, тобто «позитивному».

Дисертантом також здійснено спробу виокремлення основних напрямів

природно-правових ідей Цицерона: дискусійно-проблемний (коли практичне питання піднімається до рівня філософського абстрагування); стверджувальний (коли чітко висловлюється позиція з того чи того аспекту природно-правової матерії); постановочний (коли акцентується увага на певному аспекті означеного питання, проте його вирішення має здійснюватися у майбутньому).

В дисертаційному дослідженні вперше обґрунтовано теоретико-правовий внесок українських учених-конституціоналістів та істориків права XVI-XIX століть у розвиток ідей природного права, зокрема: пояснення співвідношення природного і позитивного прав, ціннісної оцінки та пріоритету першого над другим; поглиблення розуміння ролі свободи в реалізації людської сутності; вдосконалення переліку природних і набутих прав людини; пояснення ролі етичного начала в людському розумі й вплив його на зовнішнє законодавство та ін.

Автором удосконалено підходи до розуміння ролі та значення Великої хартії вольностей 1215 року в справі поширення ідей природних прав.

Цікавим, хоча і дискусійним, видається запропонований дисертантом підхід в контексті прагнення людини до щастя в якості одного з природних прав.

Автор дисертаційного дослідження також здійснив внесок до сфери понятійно-категоріальної визначеності, зокрема, автором запропоновано власне бачення розуміння природного права як теоретико-правової парадигми, відповідно до якої сама природа початково визначає та формує основні засади права, що базуються на єдиних ціннісних орієнтирах справедливості, рівності, свободи й гідності, незалежних від держави та інших публічно-правових інституцій, і визначають базові орієнтири правової поведінки та можливостей для людини.

В рецензованій роботі було також сформульовано авторську дефініцію конституціоналізму, під яким, з природно-правового погляду, пропонується розуміти політико-правову категорію, що відображає роль та значення Основного Закону держави в упорядкуванні суспільно-державного устрою, за якого панують ідеали верховенства права і сприйняття державою первинності та непорушності природних прав людини.

Становить науковий інтерес також висновок стосовно перспективності соціального запиту на стирання протиріч між природним та позитивним правом. Констатується, що це не продукт академічного наукового пошуку, а жива вимога українського суспільства, усвідомлення ним реальності природних прав і необхідності відповідності конституційних норм принципам та ідеям природного права.

Практичне значення одержаних результатів визначається у тому, що положення та висновки дисертаційного дослідження можна використати у:

- навчальному процесі – для проведення занять з таких навчальних дисциплін: «Теорія держави і права», «Філософія права», «Новітні правові цінності та стандарти їх дотримання», «Теоретико-правові проблеми юридичної відповідальності», «Конституційне право», «Проблеми конституційного права»;

- науково-дослідній роботі – для подальшого здійснення наукових розробок, присвячених удосконаленню вивчення проблематики природного права, природних прав людини;

- правозастосуванні – для вдосконалення практики діяльності суб'єктів владних повноважень у контексті праволюдності спрямованості дій держави;

- у правопросвітній роботі – для пошуку шляхів удосконалення форм та методів правопросвітньої роботи серед різних категорій громадян стосовно доведення інформації про природні права людини.

Це підтверджується актами впровадження, які містяться у додатках (Додатки В-Г, с. 248-253).

Вище зазначене дає підстави зробити загальний висновок, що зміст роботи повною мірою розкриває тему дослідження, сформульовані дисертантом наукові положення, висновки та пропозиції всебічно аргументовані і переконливі, їх достовірність та новизна не викликає сумніву.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертації К.Ю. Красовського вбачається дотримання ним вимог академічної доброчесності в повному обсязі. Це підтверджується посиланням автора на згадані в тесті джерела інформації; дотриманням вимог чинного законодавства про авторське право; наданням повної та достовірної інформації про результати наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Рецензоване дисертаційне дослідження містить певні положення, що викликають ряд зауважень і свідчать про неоднозначність бачення висвітлених питань.

1. У підрозділі 1.1. «Історичні корені концепції природних прав людини (античний період)» автором широко окреслені підходи Сократа і Платона до заснування концепції природних прав (с. 42-48), зокрема зазначається, що «з'являються певні роздуми про те, що є об'єктивним, однак, також протиставляється чи не протиставляється суб'єктивному, штучному людському». Зроблено висновок (с. 58), що їх твори «містять аргументи з приводу природності права як соціального феномену, тлумачення свободи та справедливості, порядку і закону». В зв'язку з цим потребує додаткового роз'яснення співвідношення безпосередньо ідеї природних прав з іншими ідеями, які сьогодні сприймаються підґрунтям сутності права (справедливість, свобода).

2. Потребує додаткового обґрунтування теза дисертанта про те, що до переліку природніх прав, які закріплені Конституцією України, необхідно включити «прагнення до щастя». Погоджуючись із твердженням, що «бути державою успішних, щасливих людей – це орієнтир для держави», вважаємо, що відчуття щастя є особистим та багатогранним, а тому цікавить бачення автора, який саме зміст вкладається ним в дане право. У підрозділі 3.1. дисертант робить висновок, що причинами нещастя людей є негативне ставлення до прав людини, відтак, прагнення до щастя – це поважне ставлення до прав людини. В тексті дисертації ми не знаходимо бачення автора щодо інших складових цього права, а також механізму його реалізації та охорони.

Закріплення даного права є своєрідним людським побажанням. Як влучно стверджує дисертант «людям важко відрізнити побажання від прав. Але розумінням, що право своє життя прожити щасливо є у всіх, люди ставлять для себе певну мету.» (с. 181). А тому чи не буде закріплення даного права на рівні Конституції своєрідною декларацією на папері того, що залежить виключно від людських якостей, а не від держави?

3. Одним із термінологічних зауважень є багаторазове і наполегливе використання автором в тексті дисертації терміну «советський», що на наше переконання доречніше було б замінити на «радянський» чи «совітський». Очевидно, що автор використовує дану термінологію аби підкреслити зв'язок з політичним утворенням, що є попередником сучасної Росії, а для України залишається чужим і ворожим. Будучи прихильником даної термінології автор висуває на перший план політичну аргументацію і демонструє з іронією спадкоємність радянської традиції.

Разом з тим, автор стверджує, що радянський час «не можна вважати повністю «втраченим» для природно-правової проблематики у контексті її аналізу українськими дослідниками. Це надало можливість при здобутті

природних прав, сприяння та гарантування їх реалізації.

Відповіді на ці запитання можуть бути надані в ході публічного захисту дисертації.

Незважаючи на висловлені зауваження, вважаємо, що дисертація Красовського К. Ю. характеризується новизною, являє собою цілісну, завершену наукову роботу, тема дисертації розкрита, завдання роботи виконані, мета дослідження досягнута. Наведені критичні зауваження у певній мірі покликані стимулювати подальший розвиток автором досліджуваної проблематики. Відзначені позитивні моменти дисертаційного дослідження надають можливість зробити висновок, що дисертація К.Ю. Красовського є завершеним самостійним теоретико-правовим дослідженням, в якому актуалізовані важливі у теоретичному та практичному відношенні проблеми юридичної науки і практики, осмислення яких сприяє подальшому розвитку правової науки.

Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, усі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими.

Автореферат дисертації повністю відображає основні положення роботи, актуальність, задачі й наукову новизну дослідження, його теоретичну і практичну значущість, апробацію положень дисертації.

Кількість вказаних в авторефераті публікацій відповідає встановленим нормативним вимогам.

За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження К.Ю. Красовського відповідає обраній ним спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Враховуючи викладене, дисертація К. Ю. Красовського «Природні права людини в українському конституціоналізмі», яка подана до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 — теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень, відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами і доповненнями), а її автор – Красовський Костянтин Юрійович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Київського інституту інтелектуальної власності
та права Національного університету

«Одеська юридична академія»

Т. А. Француз-Яковець

Підпис Француз-Яковець Т. А. посвідчую:

перший проректор Національного
університету «Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор

М. Р. Аракелян